

RIVISTA LITURGICA (2004), nr 5–6; (2005), nr 1–4

W 2003 r. przypadła 40-ta rocznica ogłoszenia Konstytucji *Sacrosanctum Concilium* i tej kwestii poświęcono cały zeszyt szósty RiL z tegoż roku. W zeszycie piątym z 2004 r. pierwszy z artykułów również nawiązuje do obchodów tej rocznicy i bp P. Marini nadaje mu tytuł „*Sacrosanctum concilium*” 40 anni dopo. Tra consegna e impegni permanenti, s. 771–780 („*Sacrosanctum concilium* 40 lat później. Między stałymi przekazami i zobowiązaniami”). Obchodzenie tej rocznicy miało na celu zaproszenie Ludu Bożego, by pamiętał o przeszłości, brał pod uwagę teraźniejszość i miał otwartego ducha na przyszłość. Autor nawiązuje do niektórych numerów konstytucji i krótko omawia obraz Kościoła, czynne uczestnictwo, jakość znaków, przewodniczenie w liturgii oraz piękno i godność kultu.

Drugi artykuł nawiązuje do 150-tej rocznicy ogłoszenia dogmatu o Niepokalanym Poczęciu NMP. Corrado Maggioni ukazuje w historycznym świetle rozwój celebracji Poczęcia św. Anny i Niepokalanego Poczęcia NMP (*Dalla festa della Concezione di S. Anna all'Immacolata concezione della B.V. Maria. A 150 anni dalla definizione del dogma*, s. 781–810). Święto Poczęcia św. Anny pojawia się w Konstantynopolu na przełomie VII i VIII w. i przypada na dzień 9 grudnia. Najstarszy dokument świadczący o obchodzeniu tego święta pochodzi od Andrzeja z Krety (zm. 740). W XI w. święto znane jest w całym cesarstwie i staje się ono impulsem do powstania w Kościele zachodnim święta Poczęcia Maryi, o którym mówią dokumenty z klasztorów benedyktyńskich i kościołów z południowej Anglii z XI w. Święto przypada już wówczas na dzień 8 grudnia. Pierwszymi, którzy łączą z Maryją termin *immacolata*, są franciszkanie. Ma to miejsce w ich oficjum z lat 1319–1322. Dekret z 1439 r., wydany na soborze w Bazylei, stwierdza, że Maryja była zawsze wolna od grzechu pierworodnego i aktualnej winy. Na soborze wydano specjalny formularz mszalny oraz oficjum i postanowiono, że święto ma być obchodzone 8 grudnia z wielką uroczystością. Sprawa Niepokalanego Poczęcia Maryi była rozważana w kolejnych wiekach, aż doczekała się definicji dogmatycznej w 1854 r. Autor nawiązuje pod koniec artykułu do tekstów uroczystości Niepokalanego Poczęcia zawartych w Mszału Pawła VI.

Carlo Chenis zastanawia się nad rolą dzwonów i dzwonnicy w życiu wspólnot chrześcijańskich. Jego studium nosi tytuł *Campane e campanili nel segno della „santa convocazione”. Il recupero di presenza religiosa nel territorio civile*, s. 811–825 („Dzwony i dzwonnice w znaku «świętego zwołania». Odzyskanie obecności religijnej na terytorium cywilnym”). Dzwony ogłaszają różnego rodzaju wydarzenia; są jednak przede wszystkim znakiem obecności chrześcijańskiej wspólnoty. Oznaczają one „głos Boga”, są znakiem na danym terytorium o wielorakim znaczeniu. Ich dźwięk uaktywnia doświadczenie estetyczne i kieruje umysł w stronę *sacrum*,

w stronę Boga, co sprawia, że pełnią one funkcję kerygmatyczną, są one znakiem przepowiadania, są obrazem głosicieli Ewangelii. Z kolei dzwonnica jest biblijną „wieżą Dawida”, obrazem Maryi i Kościoła. Dzwony pełnią w Kościele funkcję kultyczną od VI w. Błogosławi się je, a od X w. otrzymują imię. Autor zachęca do kontynuowania dzwonienia, gdyż dzwony nadal symbolizują chrześcijańską wiarę.

Kolejne studium odnosi się do Eucharystii: *L'Eucaristia nella fede e nella vita dei cristiani tra il I e il III secolo*, s. 869–886 („Eucharystia w wierze i życiu chrześcijan w okresie od I do III wieku”). Dla pierwszych chrześcijan Eucharystia była duszą ich życia, pokarmem duchowym, który dawał im siłę w trudnościach. Bez sprawowania Eucharystii nie mogli oni żyć. Mario Maritano, bazując na pismach ojców Kościoła, omawia rzeczywistą obecność Chrystusa w Eucharystii i godne do niej przystępowanie. Rozważa w jej świetle zagadnienie męczeństwa i miłości; mówi o miejscu celebracji i czasie (dzień Pański) oraz o kontekście prześladowań. Pierwsi chrześcijanie dają świadectwo wiary w żywego Chrystusa, obecnego duchowo pośród nich i mającego wpływ na ich zbawienie. Żyli oni perspektywą eschatologiczną, oczekując przyjścia Pana, i starali się przemieniać świat mocą miłości i wiary.

Cesare Giraudo rozważa dwa oblicza Eucharystii — jej wymiar ofiarniczy i wymiar uczty (*I due volti dell'eucaristia. La dimensione sacrificale e la dimensione conviviale*, s. 887–893). W swoich dociekaniach bazuje na encyklice Jana Pawła II *Ecclesia de Eucharistia*. Zauważa on, że Eucharystii nie należy przeżywać jedynie jako uczty, gdyż jest ona również ofiarą. Wieczernik otwiera się i nas otwiera na Kalwarię i na grób Zmartwychwstałego. Jest w niej obecny Chrystus ukrzyżowany, pogrzebany i zmartwychwstały. „Oczy” naszej duszy skierowane są na Triduum Paschalne (EE 3), zaś „nogi” naszej eucharystycznej wiary przenoszą nas na Kalwarię, aby zanurzyć nas raz jeszcze w śmierci Jezusa Chrystusa i w Jego zmartwychwstaniu zwiastowanym w poranek wielkanocny. W Eucharystii na pierwszym miejscu pozostaje wymiar ofiarniczy, na drugim — wymiar uczty.

W dniu 25 marca 2004 r. Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów wydała instrukcję *Redemptionis sacramentum*. Krótkiego omówienia tego dokumentu podjął się M. Augé w artykule *L'Istruzione „Redemptionis sacramentum”* (s. 895–900). Dokument ten może być narzędziem dla potwierdzenia postaw zwyciężonych przez Sobór Watykański II i przez promowaną przez niego reformę liturgiczną.

Ta sama kongregacja opublikowała w 2004 r. księgę liturgiczną *De exorcismis et supplicationibus quibusdam (Editio typica emendata)*. W tym (drugim) wydaniu rytuału dokonano, zwłaszcza w rubrykach, drobnych uzupełnień i udoskonalień języka. Wszystkie te zmiany uwydatnia Maurizio Barba w opracowaniu *«De exorcismis»: variazioni nell'«editio typica emendata»*, (s. 901–909). Dokonuje on zestawienia fragmentów tekstu z rytuału wydanego w 1999 r. z tymi samymi fragmentami, w których dokonano zmian w 2004 r.

Zeszyt szósty RiL z 2004 r. poświęcony został niemal w całości tematyce chrześcijańskiego małżeństwa. Artykuły bazują na drugim wydaniu obrzędów małżeństwa w języku włoskim z 2004 r. Poprzedza je życiorys i obraz dorobku papieża Piusa V, którego pięćsetna rocznica urodzin przypadła w 2004 r. O tym świętym papieżu liturgicznie pisze Simona Negruzzo (*Il papa liturgista. Nel cinquentesimo anniversario della nascita di san Pio V*, s. 935–946).

W pierwszym artykule działu *Studi* Silvano Maggiani przedstawia etapy przygotowujące do wydania obrzędów małżeństwa: *La seconda edizione del „Rito del matrimonio” per la Chiesa che vive in Italia, alla luce dei principi dell’adattamento liturgico*, s. 947–964 („Drugie wydanie *Obrzędów małżeństwa* dla Kościoła we Włoszech w świetle zasad adaptacji liturgicznej”). Autor wskazuje na trzy okresy, w których dokonały się ważne przygotowania do drugiego wydania obrzędów; są to lata 1965–1986, 1986–1993 i 1996–2004. W 1985 r. Konferencja Episkopatu Włoch zadeklarowała swoją troskę o wprowadzenie adaptacji do ksiąg liturgicznych, które będą uwzględniały sytuację liturgiczno-pastoralną w tym kraju. W następnych okresach odbywały się spotkania robocze różnych komisji, które doprowadziły do wydania obrzędów z odpowiednimi przystosowaniami do warunków włoskich.

Studium porównawcze drugiego wydania obrzędów małżeństwa w języku łacińskim z nowym wydaniem obrzędów włoskich przedstawia M. Barba w artykule *Il rito del matrimonio. Tra „editio typica altera” e nuova edizione italiana* (s. 965–1000). Adaptacji dokonano na polu obrzędów, tekstów i gestów. Wśród adaptacji rytualnych znalazło się wspomnienie chrztu, litania do świętych, możliwość wypowiedzenia modlitwy małżeńskiej po nałożeniu obrączek. Pośród tekstów znalazła się nowa formuła wyrażania intencji przyszłych małżonków, którą wypowiadają wspólnie. Po intencjach następuje nowa formuła zgody małżeńskiej oraz nowa modlitwa błogosławieństwa małżeńskiego i napomnienia. Do nowych gestów zalicza się pokropienie wodą małżonków, ucałowanie przez nich tekstu Ewangelii, przyjęcie zgody, wręczenie Biblii, welacja, koronowanie małżonków, nowa postawa w czasie obrzędu zawierania małżeństwa.

Lekcjonarz nowych obrzędów omawia Romano Cecolin w studium *Il Lezionario del nuovo Rito del matrimonio. Le novità, le costanti, le potenzialità*, (s. 1001–1024). Nawiązuje on najpierw do obrzędów w języku łacińskim z 1969 r., gdzie znajduje się 28 perykop biblijnych, po czym wskazuje, że drugie wydanie tej księgi ma 40 czytań, natomiast nowe wydanie w języku włoskim posiada ich ponad 80. Te ostatnie można zaszeregować do następujących grup tematycznych: Miłość małżeńska i miłość Boga; Małżeństwo chrześcijańskie w misterium relacji Chrystus – Kościół; Duch Święty i małżeństwo; Małżeństwo i przymierze; Rodzina Kościołem domowym; Małżeństwo i życie chrześcijańskie; Małżeństwo i powołanie; Znaczenie osoby w małżeństwie; Małżeństwo i świadectwo/misja; Bezinteresowna i zdolna do przebaczenia miłość; Małżeństwo i wierność; Małżeństwo i modlitwa; Wielka tajemnica w wymia-

rze wcielonym. Ponadto autor studium proponuje dziesięć innych grup tematycznych, przydzielając do nich odpowiednie perykopy.

Kolejne studium nawiązuje do tematu małżeństwa i zbawienia drugiej osoby. Andrea Grillo rozpracowuje to zagadnienie w aspekcie teologii liturgii (*Il matrimonio e la salvezza dell'altro. Per una teologia liturgica del rito secondo l'edizione italiana*, s. 1025–1038). Katechizm Kościoła Katolickiego w nr. 1534 stwierdza, że święcenia i małżeństwo są nastawione na zbawienie innych ludzi. Małżeństwo sakramentalne posiada w sobie moc pozwalającą przenikać wszystkie inne sakramenty Kościoła. Jest ono świadectwem życia dla drugiej osoby, a nie dla siebie; jest symbolem, który obejmuje i ukazuje jedność Chrystusa z Kościołem. Nowe obrzędy w języku włoskim ubogacają wymiar pastoralny sakramentu, a szczególną rolę na tym polu odgrywają nowe czynności i gesty.

W *Notach* zamieszczono sześć krótkich artykułów, z których cztery koncentrują się na wprowadzonych we Włoszech innowacjach do sakramentu małżeństwa.

V. Trapani analizuje błogosławieństwo małżonków w nocy *La sequenza rituale della IV formula di „Benedizione degli sposi” Una proposta di lettura*, s. 1039–1044 („Sekwencja rytualna IV formuły błogosławieństwa małżonków. Propozycja lektury”).

O nowych elementach symboliczno-obrzędowych, takich jak: wspomnienie chrztu, oddanie czci Ewangelii, wyrażenie zgody i wręczenie Biblii, pisze M. Calapaj Burlini (*Nuovi elementi simbolico-rituali: memoria del battesimo, venerazione del Vangelo, consenso, consegna della Bibbia*, s. 1045–1050).

P. Sorci omawia zagadnienie welacji i koronacji (*La velazione e l'incoronazione*, s. 1051–1060). Nowe obrzędy włoskie dają możliwość nałożenia na głowy małżonków welonu podczas modlitwy błogosławieństwa. Autor wyjaśnia symbolikę tego gestu. Z kolei koronacja nawiązuje do ich wzajemnego oddania się i podkreśla ich udział w królewskiej władzy Chrystusa. Welon przypomina dom, Kościół domowy i dar Ducha Świętego, który ocienia i daje płodność zjednoczeniu małżonków.

W kolejnym opracowaniu porusza się kwestię zawarcia małżeństwa między stroną katolicką i stroną katechumenalną lub niechrześcijańską (*Rito del matrimonio tra una parte cattolica e una parte catecumena o non cristiana*, s. 1061–1069). A. Montan przypomina tu, że godność sakramentu jest obecna jedynie w przypadku zawierania małżeństwa między ochrzczonymi. W innych przypadkach do zawarcia małżeństwa jest potrzebna dyspensa ordynariusza miejsca.

Celebracja sakramentu małżeństwa przedstawia się jako hymn życia, dlatego ważną rolę odgrywa tu śpiew i muzyka. Temu zagadnieniu poświęcona jest nota autorstwa F. Rainoldi pt. *Come un canto d'amore (Ez 33,32)* (s. 1071–1076). Uwydatnione tu zostają pewne sugestie związane z elementami zawartymi w Eucharystii i obrzędzie małżeństwa, w których przewidziane są śpiewy i muzyka.

W obrzędach małżeństwa, po modlitwie wiernych, celebrans może zalecić dodanie wezwań imion świętych, a zwłaszcza tych, którzy żyli w stanie małżeńskim. Temu zagadnieniu poświęcona została nota A. Cuvy pt. *La Invocazione dei santi nel nuovo „Rito del matrimonio” per la Chiesa italiana* (s. 1077–1080).

Pierwszy zeszyt RiL z 2005 r. zatytułowano: *Quale traduzione per una liturgia autentica?* („Jakie tłumaczenie dla autentycznej liturgii?”).

W pierwszym studium T. De Mari snuje refleksje na temat możliwości w tłumaczeniu („*Quantum fieri potest*”. *Riflessioni sulla traduzione in-possibile*, s. 13–48). Jego artykuł skoncentrowany jest na zagadnieniu tłumaczenia w ogólności, a jedynie pod koniec obejmuje kilka uwag dotyczących tekstów liturgicznych. W dobie współczesnej istnieje w świecie około 6800 różnych języków, z czego jedna trzecia ma swoje ograniczenia, które stanowią problem, gdy chodzi o tłumaczenie różnych tekstów. Refleksje nad tłumaczeniami mają dla ludów wielkie znaczenie, na co wskazuje historia tłumaczenia kultury europejskiej.

Użycie języka ojczystego i tłumaczenie tekstów liturgicznych w debacie soborowej stało się obiektem studium dwóch autorów, G. Settembriniego i G. Venturiniiego (*Uso della lingua volgare e traduzione dei testi liturgici nel dibattito conciliare*, s. 49–72). Problem języka w celebracji liturgicznej jest obecny również dzisiaj w niektórych środowiskach, ponieważ soborowe wskazania były różnie interpretowane. Sprawie języka w liturgii poświęcono już wiele uwagi przed soborem, zaś w czasie jego trwania ta kwestia była szeroko dyskutowana. Większość ojców soborowych pragnęła zachowania łaciny w niektórych częściach liturgii, w innych zaś była za stosowaniem języka ojczystego, by w ten sposób uczestnictwo wiernych mogło stać się bardziej świadomym. I ta opcja większości na soborze została zatwierdzona.

Renato De Zan omawia cele i ograniczenia instrukcji Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów *Liturgiam authenticam* z 2001 r. (*Obiettivi e limiti di „Liturgiam authenticam”*, s. 73–70). Dokument ma na celu poprawienie opuszczeń i błędów w tłumaczeniach tekstów liturgicznych. Modyfikuje on w sposób rozstrzygający historię liturgii Kościoła od końca soboru do obecnych czasów. Nie jest on kontynuacją dokumentów wcześniejszych, ale je zastępuje. Mówi nie tylko o tłumaczeniach tekstów liturgicznych, ale również tekstów biblijnych. Instrukcja zauważa, że opuszczenia i błędy, które mają miejsce po dzień dzisiejszy w niektórych tłumaczeniach, przeszkodziły postępowi inkulturacji. Do ważniejszych elementów pozytywnej instrukcji *Liturgiam authenticam* należy zaliczyć przypomnienie relacji między tekstem liturgicznym a prawdą wiary oraz podkreślenie epokowego znaczenia tłumaczenia, które ubogaca język wiary i kultury.

Ostatni artykuł z działu *Studiów* również opiera się na wspomnianej wyżej instrukcji i nosi tytuł *Traduzione e tradizione: dinamica e implicanze di un rapporto alla luce dell'istruzione „Liturgiam authenticam”*, s. 91–110 („Tłumaczenie i tradycja: dynamika i implikacje sprawozdania w świetle instrukcji *Liturgiam authenti-*

cam”). Cesare Giraudo zaznacza, iż liturgista jest zadowolony, że poświęcono wiele uwagi językom ojczystym, ponieważ ważnym jest, aby Bóg Ojciec i zgromadzenie liturgiczne mogli nadawać na tej samej długości fal. Instrukcja przypomina, że tłumaczenia powinny opierać się na oryginalnym tekście łacińskim, natomiast gdy chodzi o teksty biblijne, powinno się korzystać z ksiąg w języku hebrajskim, aramejskim i greckim. W tłumaczeniach ważne jest odniesienie do tradycji, która zapewnia kontynuację. Tłumacz powinien być nie tylko lingwistą i historykiem, ale przede wszystkim liturgistą, teologiem i pasterzem. Autor wiele uwagi poświęca tłumaczeniu modlitw eucharystycznych.

W dziale *Actuositas* zamieszczono dwa artykuły poświęcone Martyrologium rzymskiemu wydanemu w 2001 i 2004 r. Maurizio Barba omawia kryteria dla tłumaczenia tej książki (*Il Martirologio Romano: criteri per la traduzione*, s. 111–127). Tłumaczenie powinno opierać się na zasadach i regułach dotyczących tekstów liturgicznych. Ci zaś, którzy podejmują się tłumaczenia tekstu łacińskiego na języki współczesne, powinni poznać całość tekstu przeznaczonego do tłumaczenia. Powinni też brać pod uwagę najnowsze zmiany w obchodach związanych ze świętymi, jak np. przyznanie niektórym świętym tytułu „Patrona Europy”, co pociąga za sobą zmianę wspomnienia na święto. Trzeba też zauważyć, że niektórzy beatyfikowani zostali kanonizowani. Należy zwrócić uwagę na odpowiednie tłumaczenie nazw miejscowości i wydarzeń historycznych. Tłumaczenie tekstu powinno charakteryzować się tą samą formą stylistyczną i zarazem winno być wierne tekstowi oryginalnemu.

Roberto Fusco przytacza różne zmiany wprowadzone do drugiego wydania Martyrologium rzymskiego (*A proposito delle „variationes in Martyrologium Romanum inductae” nell’editio altera, pubblicata nel 2004*, s. 129–146). Zmiany dotyczą wyrazów, zwrotów i przypadków gramatycznych. Ponadto do nowego wydania dołączono 117 świętych i błogosławionych, z czego 51 cieszy się kultem od starożytności, zaś 66 pozostałych to wyniesieni do tej godności przez Jana Pawła II. Na końcu artykułu umieszczono tych świętych i błogosławionych, których obchód przeniesiono na inny dzień.

Zeszyt kończy się artykułem Carlo Chenisa poświęcony włoskiemu błogosławionemu Fra’ Angelico. Autor przytacza i komentuje wypowiedzi na temat tego znanego artysty, które pochodzą od Piusa XII, Pawła VI i Jana Pawła II.

Zeszyt drugi RiL z 2005 r., podobnie jak zeszyt pierwszy, poświęcony jest przede wszystkim tematyce tłumaczenia tekstów liturgicznych.

Mario Lessi-Ariosto prezentuje studium *La problematica della „traduzione di testi liturgici” da dopo il Vaticano II come base per comprendere l’Istruzione „Liturgiam authenticam”*, s. 177–209 („Problematyka «tłumaczenia tekstów liturgicznych» od soboru watykańskiego II jako baza do zrozumienia instrukcji *Liturgiam authenticam*”). Nr 36 *Konstytucji o liturgii* jest głównym tekstem na temat tłumaczenia w liturgii, choć nie jest to tekst jedyny, gdyż do tej kwestii nawiązują również

numery: 39, 54, 63, 78, 101 i 113. Autor wyróżnia w swoim studium dwa okresy: od 1964 do 1975 r. i od 1976 r. Omawiana problematyka jest bardzo szeroka i dlatego w przedstawionym studium ograniczona została do najistotniejszych zagadnień, bez tematycznego ich uszeregowania.

O problemach prawnych instrukcji *Liturgiam authenticam*, odnoszących się do zagadnienia tłumaczeń, pisze Agostino Montan w studium „*Liturgiam authenticam*”: *problemi giuridici relativi al tema delle traduzioni* (s. 211–223). Autor uwydatnia główne treści dokumentu i precyzuje znaczenie terminu „instrukcja”, w którym widzi tekst wydany przez tego, kto posiada władzę wykonawczą, który podaje zasady, których należy przestrzegać w księgach liturgicznych, i objaśnia dyspozycje wydanego już prawa. Wspomniana wyżej instrukcja jest aktem–normą o charakterze administracyjnym, wydanym przez Kongregację Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Tłumaczenie ksiąg liturgicznych na języki narodowe należy do konferencji episkopatu. Tłumaczenia zatwierdza Stolica Apostolska. Instrukcja zawiera szczegółowe normy dotyczące procedury tłumaczenia tekstów liturgicznych i ich zatwierdzenia.

Istotną rolę w liturgii odgrywa Pismo Święte. Kościół zna trzy rodzaje tłumaczenia Biblii na język łaciński: *Vetus Latina*, *Vulgata* i *Nova Vulgata*. Zdecydowanie największym zainteresowaniem w księgach liturgicznych cieszy się *Vulgata*, która jest efektem pracy św. Hieronima. *Vetus Latina* nie jest typowym tłumaczeniem, ale stanowi pewną rodzinę tłumaczeń różnych ksiąg biblijnych dokonanych przez licznych autorów, którzy korzystali z tekstów w języku greckim i hebrajskim. Z kolei *Nova Vulgata* zrodziła się z inicjatywy Soboru Watykańskiego II i została wydana w 1979 r. Celem jej wydania była potrzeba posiadania tekstu cieszącego się większym autorytetem, który nie podlegałby dyskusji z motywów „naukowych”. Sprawie tłumaczeń Biblii na język łaciński poświęcił swoje studium Carlo Buzzetti (*Presenza plurale e simbolo unificante. Il latino nella storia delle traduzioni della Bibbia*, s. 225–238).

Mario Luzi, uważany za największego współczesnego poetę włoskiego (zm. 2005 r.), zamieszcza w *Notach* kilka refleksji związanych z tłumaczeniami. Refleksje są poprzedzone jego życiorysem napisanym przez Manlio Sodięgo. Całość zatytułowano: „*Tradurre*” *valori con pluralità di linguaggi. Cultura letteraria e predicazione*, s. 239–243 („«Tłumaczenie» wartości z wielością języków. Kultura literacka i przepowiadanie”). Poezja i proza (nie tylko o charakterze religijnym) mogą być pożytecznym materiałem homiletycznym. Pomagają one nieraz w wyjaśnieniu treści biblijno-liturgicznej w sposób przyswajalny dla słuchaczy. Znaczne zasługi na tym polu miał właśnie poeta M. Luzi.

A.M. Burlini Calapaj porusza problem tłumaczeń liturgicznych po soborze trydenckim (*Il problema delle traduzioni liturgiche dopo il Concilio di Trento*, s. 244–261). Na soborze trydenckim podawano różne argumenty, by zachować w liturgii język łaciński. Wskazywano na godność tego języka, w którym obok hebrajskiego

i greckiego znalazł się napis na krzyżu; podkreślano jego charakter wspólnotowy dla narodów i przestrzegano, że tłumaczenia na języki narodowe mogłyby naruszyć jedność i zrodzić różnorodność w celebracjach. Mszał z 1570 r. został wydany w oparciu o autorytet papieża i nie wolno było w nim nic zmieniać. Taka sytuacja w późniejszym czasie będzie problemem dla ewangelizacji Chin, gdzie w XVII w. zaczęto tłumaczyć Biblię, mszał i rytuał na język chiński. Spotkało się to najpierw z pozytywnym oddźwiękiem ze strony Stolicy Apostolskiej, ale później nalegano, by kapłani chińscy znali łacinę i w tym języku wypowiadali Kanon.

Carlo Buzzetti stawia w swoim opracowaniu pytanie: „Czy Biblia we «współczesnym języku» jest używana w liturgii?” (*La Bibbia in „lingua corrente” si usa nella liturgia?*, s. 262–265). Stwierdza on, że tłumaczenia Biblii na języki współczesne nie są w zasadzie właściwe dla liturgii. Sugeruje on, aby przygotować lekcjonarze i mszałiki z notami alternatywnymi, które nie będą przeznaczone do głośnego czytania, ale dla czytania osobistego, aby zintegrować czytany tekst.

W *Dossier*, pod głównym tytułem „*Dignitatis connubii*” *Un’Istruzione per trattare le cause di nullità del matrimonio*, s. 266–278 („*Dignitas connubii*. Instrukcja odnosząca się do przyczyn unieważniających małżeństwo”), znajduje się szereg krótkich opracowań napisanych przez kilku autorów, którzy komentują wspomnianą instrukcję.

Ottorino Pasquato w dziale *Aniversari* zastanawia się nad aktualnością wielkiego homilety — św. Augustyna z Hippony (*Agostino d’Ippona. Attualità di un grande omileta*, s. 279–292). Autor nawiązuje do dzieł Augustyna i charakteryzuje jego homiletykę. Ukazuje symbolikę zawartą w jego homiliach oraz ich aspekty katechetyczne. Augustyn jawi się jako największy głosiciel słowa Bożego na Zachodzie.

W *Aktualnościach* M. Paternoster nawiązuje do XXV Kongresu Eucharystycznego w Bari, który odbył się w dniach 21–29 maja 2005 r., którego hasłem były słowa zaczerpnięte ze starożytności chrześcijańskiej: *Sine Dominico non possumus*, s. 293–304 („Bez dnia Pańskiego nie możemy żyć”). Spogląda on na Eucharystię pod kątem pamiątki Paschy Pana, kontemplacji piękna Zmartwychwstałego i dostosowania się do Jego wymagań oraz smaku paschalnego Jego odpoczynku.

Zeszyt kończy się artykułem Ferruccio Diany omawiającym historię powstania czasopisma RiL i związane z tym kwestie („*La Rivista Liturgica*”. *Tra storia quotidiana e slancio innovativo*, s. 305–320).

Trzeci zeszyt RiL obejmuje artykuły poświęcone różnym działom liturgii. Na początku nawiązano do nowo wybranego papieża Benedykta XVI i do trzech nowych obrzędów związanych z ceremoniami papieskimi (obrzędy pogrzebu papieża, obrzędy celebracji papieskich i obrzędy związane z konklawe).

Pierwsze studium zeszytu dotyczy liturgii i komunikacji oraz działania i wspólnoty (*Liturgia e comunicazione: azione e comunità*, s. 337–350). C. Cibien dostrzega w komunikacji liturgicznej napięcie między tym, co Bosko-ludzkie i co ludzkie. Pierwszym emitentem w liturgii jest Trójca Święta, drugim są ci wszyscy, którzy peł-

nią jakąś funkcję w czasie celebracji. Pierwszymi odbiorcami są pozostali, którzy nie mają żadnej funkcji. Drugimi odbiorcami są ci, którzy są nieobecni w czasie celebracji, ale którzy pozostają z nią złączeni duchowo poprzez modlitwę. Znakiem obecności Boga już od dawna są budynki kultu, zwłaszcza kościoły wraz z ich wyposażeniem. Ale każde komunikatywne wydarzenie w liturgii ustępuje miejsca osobom celebrującym, które są prawdziwym znakiem celebracji.

G. Bonaccorso publikuje studium na temat słuchania wiary w liturgii (*L'ascolto della fede nella liturgia*, s. 351–367). Chodzi tutaj o relację między słowem wiary i językiem w liturgii, między słuchaniem wiary i typem komunikacji zachodzącej podczas liturgii. Zwraca on uwagę na treści widzialne i niewidzialne, poznawalne i emocjonalne, poetyckie i artystyczne. Liturgia uwzględniająca dynamikę estetyki i wrażliwości przyczynia się do odpowiedniej komunikacji, respektującej całość ludzkiego doświadczenia.

Momentem kulminacyjnym w przekazie Ewangelii i wiary jest inicjacja chrześcijańska, w czasie której rodzą się nowi wierzący. Tej sprawie poświęca swój artykuł L. Girardi (*Iniziazione cristiana e comunicazione della fede*, s. 369–384). Omawia on temat wiary zawarty w obrzędach chrztu dzieci i w obrzędach wtajemniczenia chrześcijańskiego dorosłych. O wierze jest już mowa na początku celebracji chrzcielnej. Tę wiarę utwierdza Ewangelia Jezusa, którą człowiek ochrzczony powinien poznać i przyjąć. Istota wiary bazuje na zbawczych wydarzeniach paschalnych. Chrzęścijanin przeżywa te wydarzenia przede wszystkim w czasie Eucharystii i w roku liturgicznym.

W ostatnich latach Stolica Apostolska wydała liczne dokumenty podkreślające centralną rolę Eucharystii w życiu i misji Kościoła. Studium P. Sorciego, *Celebrare l'eucaristia: alla sorgente della comunità cristiana*, s. 385–399 („Sprawowanie Eucharystii: u źródła chrześcijańskiej wspólnoty”), posiada liczne odnośniki do dawnych tekstów źródłowych i tekstów współcześnie używanych w liturgii. Autor podkreśla, że Eucharystia jest pamiętką i aktualizacją paschalnego misterium, szczytem historii zbawienia i obejmuje wszystkie aspekty życia Kościoła. Przyczynia się więc ona do wzrostu Kościoła. Wiernym należy przybliżać wymiar chwalebny i ofiarniczy Eucharystii, a także pomagać im w aktywnym uczestnictwie.

F. Rainoldi skupia się na roli języka muzycznego w doświadczeniu wiary („*Scientiam habet vocis*” *Un linguaggio musicale per sperimentare la fede*, s. 401–410). Język potrafi przemawiać emocjonalnie i wzbudzić różne idee oraz uczucia, przyczyniając się do wyrobienia pewnych zachowań i postaw. Głos Boga objawionego w Jezusie może rozbrzmiewać i przemawiać do serca, jeśli jest przyjęty przez człowieka zanurzonego w historię zbawienia.

Ważną rolę w katechezie pełni sztuka sakralna, co stara się uwydatnić M. Viviani w artykule *Arte sacra nella catechesi: attenzioni comunicative*, s. 411–422 („Sztuka sakralna w katechezie: uwagi komunikatywne”). Sztuka sakralna i katecheza są dwiema rzeczywistościami komunikatywnymi, które „stanowią echo” misterium Boga

objawionego w Jezusie Chrystusie. „Nadanie ducha” świętemu tekstowi aktualizując go i interpretując w sposób oryginalny, stanowi jedną z ważniejszych i skuteczniejszych form komunikatywnych, realizowanych za pomocą specyficznego języka, który respektując misterium, czyni widzialnym jego ślady. Katecheza traktuje sztukę sakralną jako doświadczenie, które przybliży objawienie czyniąc je widzialnym. Sztuka ta ułatwia katechezę, ale potrzebuje ona również katechezy, by przybliżyć Boga.

21 listopada 1964 r. została opublikowana *Konstytucja dogmatyczna o Kościele*. W 40-tą rocznicę jej promulgacji L. Alvarez Verdes dzieli się refleksjami nad jej istotnymi treściami i aspektami liturgicznymi (*La Costituzione „Dei Verbum”: contenuti e risvolti liturgici*, s. 423–436). Sobór Watykański II skoncentrował się na słowie Bożym, które niesie światu zbawienie. Do istotnych treści uwydatniających konstytucję zalicza się wydarzenie zbawcze obecne w Chrystusie, tradycję Kościoła, znaczenie Pisma Świętego, liturgii i sakramentów. Istnieją tu pewne punkty zbieżne z konstytucją *Sacrosanctum Concilium*.

W *Aktualnościach* jest nawiązanie do Benedykta XVI z racji rozpoczęcia przez niego posługiwania. I. Schinella w artykule *Benedetto XVI. All'inizio di un „ministero”* (s. 437–448) czyni odniesienie do przemówienia papieża do kardynałów w dzień po wyborze oraz do jego homilii na rozpoczęcie posługiwania. Komentuje on teksty papieża nawiązujące do Eucharystii. Eucharystia jest sercem chrześcijańskiego życia i źródłem ewangelizacyjnej misji Kościoła, dlatego stanowi ona stałe centrum i źródło posługi Piotrowej. Uobecnia ona zmartwychwstałego Chrystusa i dlatego wymaga godnego celebrowania. Zrodziła się ona w Wieczerniku razem z urzędowym kapłaństwem.

Zeszyt kończy zbiór refleksji różnych autorów, które dotyczą tłumaczenia tekstów liturgicznych. Jest on pod redakcją M. Sodiego i nosi tytuł *Tradurre testi liturgici. Un impegno e una lezione per le Conferenze episcopali*, s. 449–477 („Tłumaczenie tekstów liturgicznych. Zadanie i lekcja dla konferencji biskupów”). Są tu wypowiedzi dotyczące Kościoła w Brazylii, Hiszpanii, Włoszech, Niemczech, na Węgrzech i w Polsce. Problemy związane z tłumaczeniami ksiąg liturgicznych Kościoła w Polsce prezentuje H.J. Sobeczko.

Zeszyt czwarty RiL poświęcony został literaturze liturgicznej. Początkowe dwadzieścia stron obejmują życiorysy zmarłych w 2004 i 2005 r. liturgistów, takich jak: Luigi Agustoni, Louis Bouyer, Pierre Jounel, Ignacio M. Calabuig Adán, Adam Durak. W omawianiu bibliografii liturgicznej więcej uwagi poświęcono iluminowanemu mszałowi z XII w., pochodzącemu z Benewentu, ewangeliarzowi bizantyjskiemu eparchii Lungro oraz słownikowi ikonografii i sztuki chrześcijańskiej, opublikowanemu w 2004 r.